

ACOUSMA
OĞUZ KARAYEMİŞ

Dünya, bir manzaralar keşmekeşidir. Onun içinde salınırken duyularımın çizdiği küreler durmaksızın değişir. Bu küreler benim algı evrenlerim haline gelir. Beyin bu küreleri alışkanlıkla idare eder: Bilince ne taşınacak ne taşınmayacak? Dokunulur, görülür, işitilir, kokulur ve tadılır onlarca algı iminden, uyumsuzluklarla örülü, parçalarının uçlarının nadiren kesiştiği bir imge oluşur. Müthiş bir mimari dokuyu lağım kokusu sarmalayabilen örneğin. Veyahut uçsuz bucaksız dingin ovaları otobanın gürültüsü yarıp geçebilir.

Acousma, öncelikle gürültüye yöneliyor. Nedir gürültü? En iyi ihtimalle işitmezden gelir, çoğu zaman rahatsız edicidir. Onu işitirim ama dinlemem, “kulak ardı” ederim, yokmuş gibi yaparım. Eğer manzara “nesnel” bir şekilde dışarıda uzanan her şeyin alıcılığı varoluşuysa bedenim bir ilgi odağı etrafında ondan “öznel” bir peyzaj oluşturur. Bu odak dışındaki her şey gürültüdür. Gerçi gürültü mahirdir, zaman zaman bu bariyeri aşarak ilgi odağı olmasını da bilir. Onun evcilleştirilerek malumat haline getirilmiş her tür im rejiminden, mesela dilden, müzikten baskın hale gelme kudreti bulunur.

Doğa Ünyaylar, *Acousma*'da gürültünün, sesin kudretlerinin ve şehir ile bedenın uğultularının peşine düşüyor. Ses burada salt mecra değildir, başrodedir. O, enerjiktir, titreşen molekülleri çarpıştırarak yayılır. Evet ona en çok kulaklar maruzdur ama etim, kemiğim ve kanım da onu “işitir”. Ne görüntünün ne tadın ne dokunun ne de kokunun sahip olmadığı bir haslettir bu. Ses bedenimi titreştirir, organlarımda yankılanır. Bir partide dans ederken hoparlörden yayılan bas, kanımı pompalayan kalbimin ritmiyle bütünleşir. Kanımın akışı, kalbim ve hoparlör arasında bölünür. Yahut sıkışık trafiğin ortasında, otobüs durağında kalakaldığımda şehrin gürültüleri sadece kulağıma dolmaz. Yorgun ve öfkeli şoförlerin kornaları, motorların böğürtmeleri, yandaki inşaattan gelen mekanik sesler, şurada bir sokak müzisyeninin yaydığı melodiler kemiklerimde de çınlar.

Beden bir kara kutudur. Etrafındaki sesleri emmekle kalmaz, onları sıkıştırır, genleştirir, yeniden yayar. Üstelik kendi seslerini de üretir: Organları gürültülüdür, bazen şarkı söyler, bazen ritim tutar. Onu sarmalayan seslere sesli yanıtlar üretir, çınlayan ve uğuldayan koroya fısıltılarıyla, adımlarıyla, melodi ve bazen çığlıklarıyla katılır. *Acousma*'da yalnızca işiten kulakla değil ses üreten bedenle, emdiği ve yaydıklarıyla bastırılan sesleri işitilir kılan o kara kutu-bedenle de iştilal ediyoruz. Bu sesler gerçekten işitildi mi? Dışarıda mı, kafanın içinde mi? Sanatçıyla birlikte gerçekliğin zararın titreşimlerini idrak ediyoruz. Bedenin manzarayla bütünleştiği bu yerde, bu saçılan, vınlayan, hımlayan koroya iştilal ediyoruz.

Ses, uzanımlıdır. Farklı malzemeleri ve hacimleri işgal ederek, onları dalgalandırıp harekete geçirerek varlığa gelir. *Acousma*, öncelikle bir işitsel peyzajdır ama bundan ibaret değildir. Sesin uzanımlı varoluşunu, bir görsel peyzajın da içinde düşünür. Fakat burada görülür olan ile işitilir olan, düşünce geleneğinin binlerce yıllık görme merkezliliğini geride bırakarak rekabet etmek yerine birbirine dolanırlar. Bu ne bir uyumun yakalanması ne de bir mecranın diğerini temsil etmesi meselesidir. Daha ziyade, Doğa Ünyaylar'ın iki mecra arasında dokuduğu sanat pratiğinin de altını çizdiği üzere duyulur olanın katmanlarının daima iç içe geçtiğini idrak etme meselesidir. Şehrin göbeğindeki kalabalık barda da, evimdeki duşta da çalışan duyularım, asla bütünüyle örtüşmeyen ama kesişen dünyaları birlikte yaratır.

Yine de sesin yaban tesirleri vardır. Ne üzücü ki uzun bir süredir mânâlı (*meaningful*) olanın yüceltildiği, yani herhangi bir sinyal akışından herhangi bir mânâyaya gelmeyen unsurları elemenin başat amaç olduğu bir dünyada yaşıyoruz: “Gürültüyle savaş.” Ses bizim için giderek dille ve müzikle, yani mânâlı birimlere (sesbirimlerine veya tonal veya

armonik notalara) indirgenmiş dizilerle özdeşleşti. Bütün teknobilimimiz, bütün aygıtlarımız, sinyallerdeki gürültüden kurtulmayı hedefler. Gürültüyle savaş, bir metafora dönüşerek bütün uğraşları kateden bir ideoloji haline gelir. Bir sterillik, işitsel bir tekdüzelik arzusu... Yalnızca işlerin oldukları haliyle sürüp gitmesini isteyen, herhangi bir karşılaşma ve deneyimi imkânsızlaştırmanın peşinde olan bir sinizmdir bu. *Acousma*, bu sinik işitsel rejimin karşısına sesin yaban tesirlerini çıkarıyor. Bu tesirler mânâlı değildir, fakat bu onları anlamsız (*nonsensical*) kılmaz. Mânâ, sesi bir kasıttan hareketle sesbirmsel veya tonal ilişkilere sokmak, ondan dilsel cümleler veya müzikal melodiler çekip çıkarmak yoluyla oluşur. Mânâ, anlamlar çoğulluğunun tek bir anlama indirgenmesidir. Oysa *Acousma*'nın işitsel peyzajı seyirciyi sesin anlamlar çoğulluğuna açıyor. Burada anlam, sesin yaban tesirlerinin bedende ürettiği etkilerde yatar. Kendi de et, kemik ve kan alışımı olan kulak kadar bedenin diğer organlarını da işin içine sokan işitme olayını, titreşen hacimler ile karşı-titreşen bedenin temas yüzeylerinde vuku bulan bu olayı kendi anlamlar çokluğu içinde düşünmek: Şehri kuşatan ve üst üste binen bütün sesler anlamlıdır, dahası bir arada oluşturdukları kakofoni de anlamlıdır. Kakofoni, polifonidir: şehrin gayri orkestral polifonisi. Sonik sanat düzenlemesi olarak *Acousma*, sesin çokanlamlı ve polifonik evreninde bir keşif yürüyüşü haline geliyor.

Fakat bu kako/polifoni, gürültünün fiziksel varlığıyla başlayıp bitmez. Maruz kaldığım tesirlerin izleri bedenime nakşolur. Bedenin bir şerit gibi açılan yüzeylerinde ve oylumlarında, en çok da kulakta kaydolur. Çünkü ses yalnızca uzanımlı değildir, yeğindir de. Yeğindir çünkü şiddetlidir, bir kuvvettir, biçim almaya hazır edilgen bir malzeme değil biçimlendirici bir kudrettir. Gece nihayet eve vardığımda kulaklarım hâlâ ona tepki vermeye devam eder. Şehrin polifonisine çınlamalarla yanıt verir, az önceki şehir yaşamının yerini alan şehrin hayaletleriyle baş başa kalırım. Gece boyunca bedenimi devindiren ritimlerin yerini dinginlik arayışındaki ruhumu dans ettiren çınlamalar alır.

Doğa Ünyaylar'ın *Acousma*'sı bizi, şehrin ve bedenin seslerini dinlemeye davet ediyor. Seslerin bu sıkışma-genleşme, bastırılma-açığa çıkma, emilme-yayınlanma oyunu, bedenlerimizi titreştirecek sonik bir deneyim olarak önümüzde uzanıyor.

*

Acousma için bazı terimler

Acousma: Kulaklarda çınlamalar, uğultular, mırıltılar ve hatta konuşma veya melodiler şeklinde ortaya çıkabilen işitsel halüsinasyonlar. Diğer bütün halüsinasyon türleri gibi zengin bir çeşitliliği bulunur.

Gürültü: Fizikte tanımlandığı haliyle periyodik olmayan karmaşık ses; farklı frekanslardan, birbirleriyle armonik bir ilişkileri olmayan ses dalgalarının birleşimi. Zararlı olma potansiyeli de bulunan istenmeyen ve dikkat dağıtan ses.

İşitsel Peyzaj: Birden fazla ses kaynağı ve çevresel etkileşim sonucunda oluşan işitsel ortam. İşitsel peyzaj inşası, gürültüden kaynaklanan rahatsızlığın yanı sıra incelenen alana özgü farklı seslerin olumlu ya da olumsuz yargılardan bağımsız olarak saptanması şeklinde tanımlanabilir. Sonik sanat, işitsel peyzajlar da üreterek gürültüden kaynaklanan rahatsızlığın yanı sıra incelenen alana özgü farklı seslerin toplam etkisini değerlendirir.

Sonik Sanat: Sonik sanat, temel mecrası ses olmakla birlikte aynı zamanda grafik notasyon, sesin osiloskopik tercümesi, deneysel performans, ses mimarisi ve beden sanatı gibi görsel formları da içeren geniş bir sanat alanıdır. Sonik sanat pratikleri, üretilen sesin seyirci tarafından etkin ve kasıtlı olarak dinlenmesini temel alır.